

Józef Garczarczyk, Iwona Olejnik

Akademia Ekonomiczna w Poznaniu

METODY HEURYSTYCZNE W PROGNOZOWANIU ROZWOJU RYNKU UBEZPIECZEŃ W POLSCE

1. Wstęp

Projektowanie finansowych systemów ubezpieczeniowych i zarządzanie nimi umożliwiają nie tylko matematyczne i statystyczne idee oraz metody ilościowe, ale także metody o charakterze jakościowym. W przypadku rynków znajdujących się w początkowej fazie rozwoju, a do takich z całą pewnością zaliczyć można w Polsce rynek usług ubezpieczeniowych, funduszy emerytalnych czy też inwestycyjnych, szczególnie przydatne w prognozowaniu są jakościowe metody heurystyczne, w tym metoda delficka.

Celem opracowania będzie identyfikacja możliwości zastosowania metody delfickiej w prognozowaniu rozwoju rynku ubezpieczeń. Zaprezentowane zostaną metodyka i procedura badań w kolejnych etapach badania delfickiego. Ponadto na podstawie badań empirycznych przedstawione zostaną prognozy rozwoju tego rynku w Polsce.

2. Istota metody delfickiej

Do grupy niematematycznych metod prognozowania sytuacji gospodarczej należą m.in. metody heurystyczne. Są to metody określane jako jedne z najstarszych sposobów przewidywania przyszłości. Heurystyka, czyli nauka obejmująca metody twórczego rozwiązywania problemów, na dobre ukształtowała się w latach 60. XX w. Wykorzystywana jest ona w działalności przedsiębiorstw i instytucji celem zwiększania efektywności ich działań, szczególnie w takich przypadkach, w których niewystarczające mogą być standardowe metody rozwiązania problemu.

W prognozowaniu heurystycznym mamy zatem do czynienia z kompilacją świadomego przewidywania przyszłości oraz intuicyjnego i nieświadomego kojarzenia interesującej prognozę informacji, co ma na celu ukazanie potencjalnego obrazu przyszłości, niekoniecznie będącego ekstrapolacją dotychczasowych doświadczeń. Uzyskane prognozy mogą natomiast mieć charakter zarówno ilościowy, jak i jakościowy (szerzej w: [6; 8]).

W ramach inwentyki, czyli działu heurystyki zajmującego się opracowywaniem metod i technik heurystycznych, najwięcej uwagi – oprócz burzy mózgów – poświęca się metodzie delfickiej.

W metodzie tej do konstrukcji prognoz wykorzystuje się sądy ekspertów, specjalistów z danej dziedziny, będące efektem ich wiedzy o danym zjawisku, doświadczenia, wyobraźni oraz intuicji [1, s. 170; 9, s. 24-26]. Dlatego często istotnym problemem jest właściwy dobór ekspertów, którzy z jednej strony powinni być w swych opiniach niezależni, ale z drugiej – mieć umiejętność dochodzenia, w trakcie kilkuetapowego badania, do konsensusu. Spotykana niekiedy mała niezależność ekspertów w ich sądach wynika bowiem najczęściej z panującego powszechnie światopoglądu lub przynależności do określonego kręgu społecznego, naukowego czy politycznego. Jednocześnie chęć wyróżnienia się danej jednostki oraz coraz łatwiejsze pokonywanie barier w głoszeniu innowacyjnych poglądów mogą być przyczyną tego, że niekiedy w procesie badawczym nie dochodzi do zawężenia rozbieżności opinii ekspertów, która jest przecież podstawą dopuszczalności wyznaczanych przez nich prognoz. Ekspertami w tej metodzie są zatem osoby mające dużą wiedzę i doświadczenie w danej dziedzinie, przedstawiciele zarówno nauki, jak i praktyki gospodarczej, niezależni od siebie i często reprezentujący różne poglądy [2, s. 170-172]. Należy zauważyć, iż – w przeciwieństwie do zasad burzy mózgów – osoby te w trakcie badania nie kontaktują się ze sobą, co wpływa na redukcję zachowań emocjonalnych. Dlatego też stopień zróżnicowania odpowiedzi może być (i najczęściej jest) z reguły większy w początkowych fazach badania. Technika ta łączy zatem ze sobą indywidualne podejście prognozowań eksperta z prostą konfrontacją z członkami grupy [3, s. 373].

3. Zastosowanie metody delfickiej w prognozowaniu rozwoju rynku ubezpieczeń

Duże tempo zmian gospodarczych w Polsce, brak ich stabilności oraz często niedoskonały, nie nadążający za zmianami system oficjalnych informacji statystycznych, utrudniają często prognozowanie zjawisk ekonomicznych z użyciem standardowych metod statystyczno-ekonometrycznych. W związku z tym do prognozowania rozwoju rynku ubezpieczeń wykorzystuje się również metody heurystyczne. W opracowaniu zaprezentowano możliwości wykorzystania jednej z metod heurystycznych – metody delfickiej – do prognozowania rozwoju rynku ubez-

pieczeń i funduszy emerytalnych. Rozważania oparte zostały na wynikach badań empirycznych przeprowadzonych tą metodą, w 2005 r. w trzech fazach, przez Katedrę Badań Marketingowych Akademii Ekonomicznej w Poznaniu¹.

Przeprowadzone badanie miało na celu przede wszystkim rozpoznanie możliwości wykorzystania metody delfickiej do prognozowania rozwoju rynku ubezpieczeniowego i funduszy emerytalnych w Polsce. Uzupełniająco zakres przedmioty badań stanowiły także prognozy wybranych wskaźników makroekonomicznych. U podstaw przeprowadzonego badania znalazły się jednakże cele zarówno metodyczne, jak i poznawcze. W ramach tego pierwszego zamierzano zweryfikować celowość przeprowadzania kolejnych faz badania oraz ocenić trafność prognoz (i jej determinanty) wyznaczanych tą metodą. Natomiast podstawowym celem poznawczym była prognoza podstawowych wielkości charakteryzujących rozwój rynku ubezpieczeniowego, otwartych funduszy emerytalnych oraz wybranych wskaźników makroekonomicznych. Ogólnie w badaniu przyjęto dwa horyzonty prognozy: koniec 2006 r. oraz koniec 2010 r., aczkolwiek w kilku kwestiach eksperci sami mieli wskazać moment pojawienia się danego zjawiska w przyszłości.

W składzie kilkudziesięciu ekspertów dobranych do badania znaleźli się przedstawiciele kierownictw central i oddziałów firm ubezpieczeniowych, towarzystw ubezpieczeń wzajemnych, powszechnych towarzystw emerytalnych, ekspert z biura Rzecznika Ubezpieczonych, brokerzy ubezpieczeniowi, a także pracownicy nauki zajmujący się sektorem finansowym. Problemy badawcze wymagały od ekspertów m.in.²:

- określenia poziomu zjawiska (np. liczby zakładów ubezpieczeń prowadzących działalność w Polsce w poszczególnych działach, liczby TUW, wysokości współczynnika szkodowości brutto, poziomu średnich rocznych wydatków na ubezpieczenia, wysokości średniej wartości jednostki rozrachunkowej OFE),
- wskazania czasu wystąpienia określonego zdarzenia (np. od kiedy powszechne będzie prowadzenie sprzedaży polis ubezpieczeniowych przez internet lub automaty, kiedy nastąpi zrównanie wieku emerytalnego kobiet i mężczyzn, kiedy Polska przystąpi do strefy euro),
- określenia udziału części badanego zjawiska w jego całości (np. udziału w krajowym rynku największego zakładu ubezpieczeń, udziału wartości pozyskanej składki na krajowym rynku według różnych rodzajów ubezpieczeń, udziału kanałów dystrybucji ubezpieczeń w zebranej składce, udziału kosztów ogółem

¹ Należy zauważyć, iż celem określenia perspektyw rozwoju rynku finansowego w Polsce, badania z zastosowaniem metody delfickiej przeprowadzone zostały już po raz trzeci. Po raz pierwszy realizowane były one bowiem w 1991 r., a następnie w 1999 r. Za każdym razem badanie powtarzano trzy- lub czterokrotnie (szerzej w [5]).

² Podstawą badania były dwa rodzaje kwestionariuszy delfickich: pierwszy – skierowany do ekspertów z sektora ubezpieczeniowego (39 pytań) oraz drugi – skierowany do ekspertów zajmujących się otwartymi funduszami emerytalnymi (19 pytań).

w składce, udziału składki na ubezpieczenia w PKB czy też odsetka emerytów, którzy zdecydują się na poszczególne formy wypłaty emerytur z OFE),

- dokonania identyfikacji kierunków i zagrożeń rozwoju rynku.

Po uzyskaniu zwrotnych ankiet w fazie I, opracowano odpowiedzi ekspertów, a następnie, w związku z rozbieżnościami, przesłano im kwestionariusz delficki II. W kwestionariuszu tym znalazły się oprócz pytań (tych samych co w poprzednim kwestionariuszu), zbiorcze wyniki I fazy badania w postaci wartości środkowej (mediana), rozstępu międzykwartylowego, a także odpowiedzi podane przez danego eksperta w I fazie. Ponadto poproszono ekspertów o pisemne uzasadnianie faktu, w przypadku gdyby zweryfikowana odpowiedź nie mieściła się w przedziale – mediana $\pm 1/2$ rozstępu kwartylowego. W kolejnej III fazie powyższe czynności zostały powtórzone, z tym że zawierały wyniki z II fazy.

Z racji obszerności uzyskanych wyników badań, opracowanie niniejsze prezentuje jedynie fragment przeprowadzonych analiz.

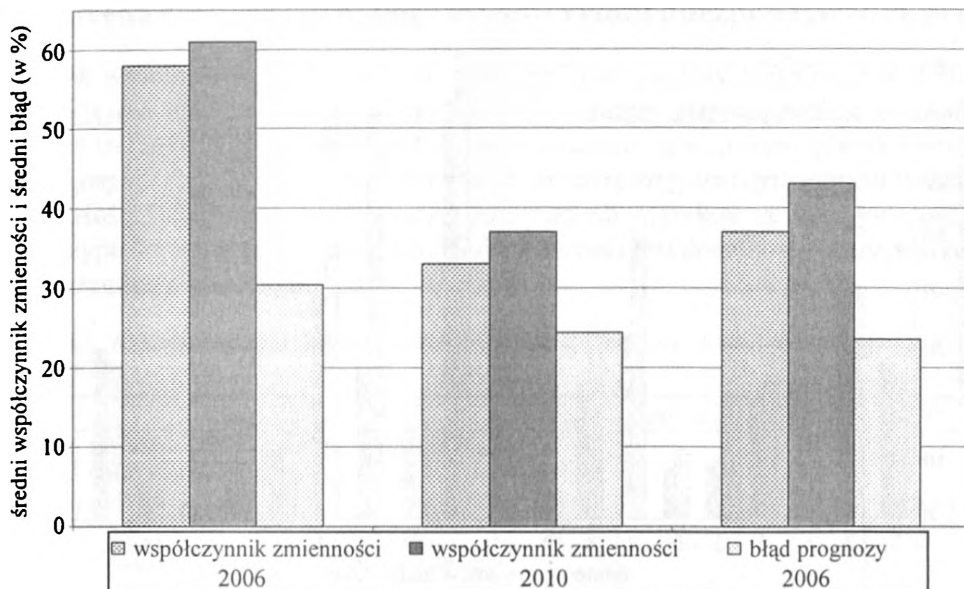
4. Proces uzgadniania ścisłości prognoz

Biorąc pod uwagę podstawowe założenia metody delfickiej – celem realizacji kolejnych jej faz jest uściślenie odpowiedzi ekspertów, zaś prognoza to zwykle opinia większości zgodnych ekspertów – dokonano oceny stopnia zgodności ich sądów. W zależności od zastosowanych w pytaniach skal, ocenę tę umożliwiają m.in. takie miary, jak: współczynnik dyspersji względnej klasyfikacji, współczynnik konkordancji, rozstęp międzykwartylowy czy też współczynnik zmienności.

Jak wynika z przeprowadzonych badań, w toku realizacji kolejnych faz badania następowało ujednoczenie poglądów ekspertów. W porównaniu z fazą pierwszą, w fazie ostatniej, tj. trzeciej, dla 85% problemów prognostycznych na 2006 r. i 90% problemów na 2010 r. współczynniki zmienności obniżyły się (rys. 1). Średni współczynnik zmienności obniżył się bowiem dla prognoz na 2006 r. od $V = 58\%$ w I fazie do $V = 37\%$ w ostatniej, dla prognoz na 2010 r. zaś – od 61% do 43%.

Należy zauważyć, iż największe ujednoczenie poglądów ekspertów nastąpiło jednak w drugiej fazie badania, czego wyrazem było zmniejszenie się współczynnika zmienności w przypadku aż 88% (dla 2006 r.) i 93% (dla 2010 r.) problemów prognostycznych. W fazie tej średni współczynnik zmienności wyniósł $V = 33\%$ (dla 2006 r.) i $V = 37\%$ (dla 2010 r.). Można zatem zauważyć bardzo duży wpływ fazy II na uściślenie odpowiedzi ekspertów, co jest potwierdzeniem teoretycznych założeń metody, iż w większym stopniu na uściślenie wyników ostatecznych wpływa faza wcześniejsza niż późniejsza.

Analizując zgodność sądów ekspertów w kolejnych fazach dotyczącą kształtowania się poszczególnych problemów, warto zauważyć, iż w przypadku zaledwie tylko kilku kwestii, tj. wskazania roku, w którym Polska przystąpi do strefy euro, roku, w którym nastąpi ewentualne zrównanie wieku emerytalnego kobiet i męż-

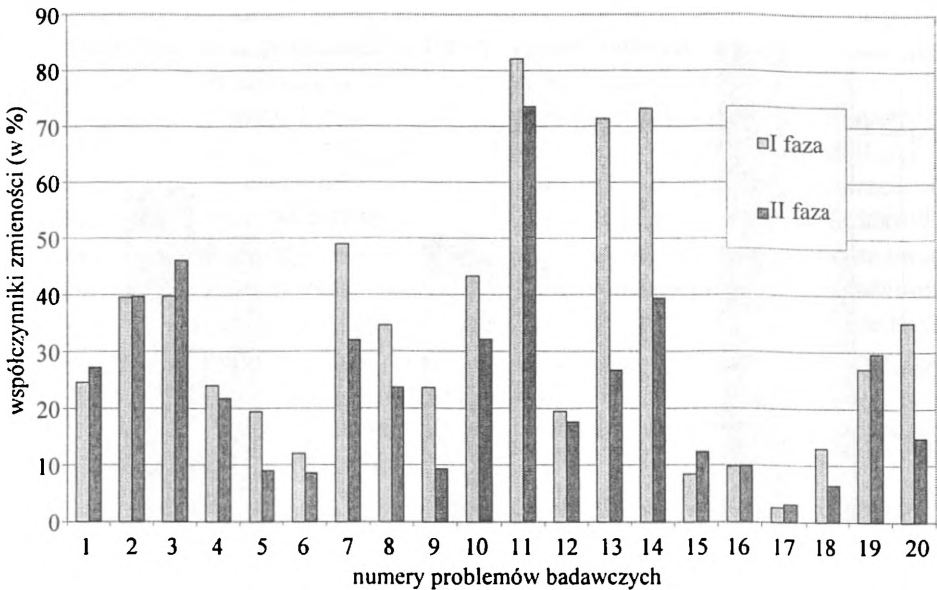

Rys. 1. Średnie współczynniki zmienności i średni błąd prognozy w kolejnych fazach badania

Źródło: opracowanie na podstawie przeprowadzonych badań.

czyn, a także od kiedy powszechna będzie sprzedaż polis przez internet lub automaty – badanie można byłoby zakończyć już po I etapie ($V < 10\%$). Satysfakcjonującą zgodność uzyskano także w przypadku takich zagadnień (ale prognozowanych tylko na 2006 r.), jak wysokość stopy kredytu lombardowego i redyskontowego czy też kurs euro według NBP, a na 2010 r. – udział wartości pozyskanej składki z tytułu ubezpieczeń na życie w ubezpieczeniach ogółem. Należy podkreślić, iż również w pozostałych fazach badania eksperci byli najbardziej zgodni w tych właśnie kwestiach.

Największe zdywersyfikowanie prognoz w I fazie badania dotyczyło odsetka przyszłych emerytów, którzy zdecydują się – jeśli taka możliwość zaistnieje – na jednorazową wypłatę całej kwoty emerytury z OFE ($V > 100\%$). Ponadto w przypadku prognoz na 2006 r. największą zmienność odpowiedzi osiągnięto w przypadku liczby zakładów ubezpieczeń, które będą posiadały certyfikat jakości ISO oraz liczby polskich zakładów ubezpieczeń, które będą notowane na zagranicznych giełdach, a prognoz na 2010 r. – w kwestii średnich rocznych wydatków Polaków na ubezpieczenia oraz wysokości deficytu budżetowego. W przypadku tych kwestii eksperci nie osiągnęli zadowalającej zgodności również i w kolejnych fazach badania.

1 – liczba zakładów ubezpieczeń w dziale I, 2 – liczba zakładów ubezpieczeń w dziale II, 3 – liczba TUW w dziale I. 4 – liczba TUW w dziale II, 5 – udział największego zakładu ubezpieczeń w dziale I. 6 – udział największego zakładu ubezpieczeń w dziale II, 7 – udział ubezpieczeń obowiązkowych w składce ogółem, 8 – składka zebrana przez brokerów, 9 – składka zebrana przez agentów, 10 – składka zebrana w placówkach ubezpieczeniowych, 11 – składka zebrana przez banki, 12 – wysokość współczynnika szkodowości w sektorze, 13 – udział kosztów ogółem w składce, 14 – oczekiwany maksymalny udział kosztów w składce ogółem, 15 – stopa kredytu lombardowego, 16 – stopa kredytu redyskontowego, 17 – wysokość kursu euro (według NBP), 18 – wysokość kursu dolara (według NBP), 19 – ogólny wskaźnik inflacji w skali rocznej (w relacji grudzień/grudzień), 20 – liczba Powszechnych Towarzystw Emerytalnych.

Rys. 2. Współczynniki zmienności w kolejnych fazach badania delfickiego według wybranych problemów (na rok 2006)

Źródło: opracowanie na podstawie przeprowadzonych badań.

Kształtowanie się współczynników zmienności w pierwszej i ostatniej fazie badania dla wybranych³, konkretnych problemów prognostycznych na 2006 r. zaprezentowano na rys. 2.

³ Czynnikiem decydującym o wyborze tych szczegółowych problemów prognostycznych była dokonana w dalszej części artykułu możliwość weryfikacji ich trafności (z racji dostępnych danych statystycznych).

5. Ocena trafności prognoz rozwoju rynku ubezpieczeń w Polsce

Jak wspomniano, podstawowym zadaniem poszczególnych faz badania delfickiego jest uściślenie prognoz ekspertów, a tym samym prawdopodobne zwiększenie ich trafności. Biorąc zatem pod uwagę stochastyczny charakter zjawisk i procesów gospodarczych, dla których wyznacza się prognozy, ważnym etapem badania przyszłości jest także konfrontacja otrzymanych wyników z rzeczywistością. W przypadku metody delfickiej interesującą kwestią jest dodatkowo ocena wpływu poszczególnych faz na trafność.

Tabela 1. Wybrane prognozy uzyskane metodą delficką, ich realizacja oraz ocena trafności (na dzień 31.12.2006)

Kategoria	Prognoza	Realizacja	MPE	I^2
Liczba zakładów ubezpieczeń (central) działających w Polsce (bez TUW)				
w dziale I	35	32	-9,38	0,0088
w dziale II	38	35	-8,57	0,0073
Liczba działających w Polsce towarzystw ubezpieczeń wzajemnych (TUW)				
w dziale I	2	2	0,00	0,0000
w dziale II	7	7	0,00	0,0000
Udział w krajowym rynku największego zakładu ubezpieczeń (w %)				
w dziale I	43,2	35,6	-21,35	0,0456
w dziale II	48,1	46,7	-3,00	0,0009
Udział ubezpieczeń obowiązkowych w składce ogółem (w %)	26,6	19,0	-39,93	0,1594
Zebrana składka według kanałów dystrybucji ubezpieczeń:				
brokerzy	19,8	8,41	-135,43	1,8342
agenci	51,7	59,75	13,47	0,0182
w tym banki	4,4	12,35	64,37	0,4144
placówki ubezpieczeniowe	22,9	26,39	13,22	0,0175
Wysokość współczynnika szkodowości w sektorze ubezpieczeniowym	53,0	47,81	-10,86	0,0118
Udział kosztów ogółem w składce (w %)	36,9		-82,13	0,6746
Oczekiwany maksymalny udział kosztów ogółem w składce (w %)	26,4	20,26	-30,31	0,0918
Stopa kredytu lombardowego	5,5	5,5	0,00	0,0000
Stopa kredytu redyskontowego	4,5	4,25	-5,88	0,0035
Średni kurs euro według NBP	3,94	3,83	-2,87	0,0008
Średni kurs dolara amerykańskiego według NBP	3,22	2,91	-9,97	0,0099
Ogólny wskaźnik inflacji w skali rocznej (w relacji grudzień/grudzień - w %)	1,6	1,4	-14,29	0,0204
Liczba powszechnych towarzystw emerytalnych	16	15	-6,67	0,0044

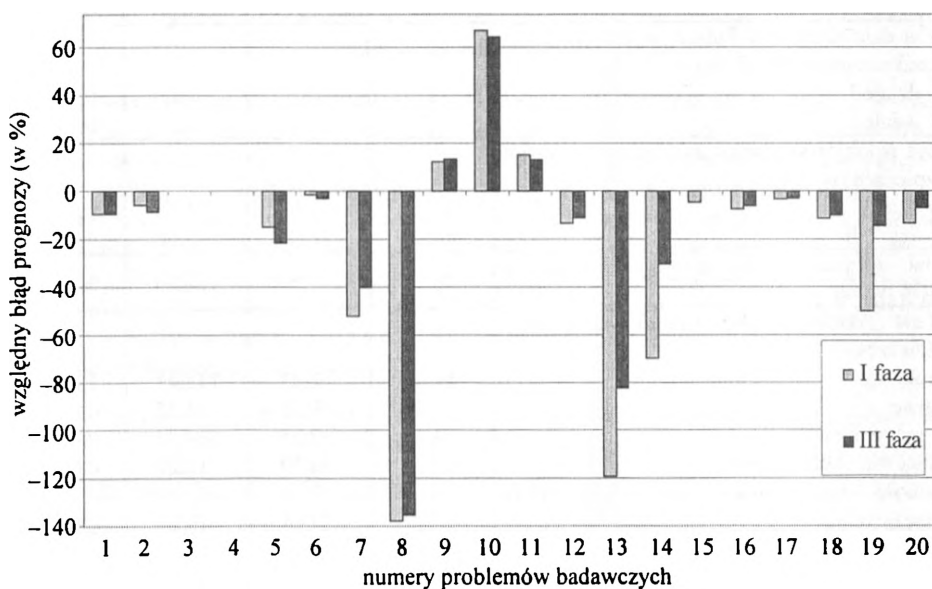
Źródło: badania Katedry Badań Marketingowych Akademii Ekonomicznej w Poznaniu oraz dane NBP, Komisji Nadzoru Finansowego i GUS.

Stopień trafności prognoz ekspertów określono, wykorzystując względny błąd prognozy (MPE) oraz współczynnik Theila (I^2).

Podobnie jak w przypadku uściślenia odpowiedzi ekspertów, również z każdą kolejną fazą badania delfickiego zmniejszał się średni błąd prognozy – z 30 do 24%. Ponadto można zauważyć większy wpływ na poprawę trafności prognoz fazy drugiej niż trzeciej, gdyż średni błąd prognozy między pierwszą a drugą fazą zmniejszył się o 6 punktów procentowych, zaś między drugą a trzecią – tylko o jeden punkt.

Analizując trafność poszczególnych prognoz można zauważyć, iż zasadniczo specjaliści dość trafnie prognozowali przyszłą sytuację w sektorze ubezpieczeń – w zdecydowanej większości problemów $MPE < 20\%$.

Ogólnie w zdecydowanej większości zaprezentowanych problemów prognozy okazały się wyższe niż późniejsze, faktycznie zaistniałe wielkości. Eksperti do przyszłej sytuacji w ich sektorze podchodzili więc zbyt optymistycznie.

Rys. 3. Względny błąd prognozy *ex post* w kolejnych fazach badania delfickiego według wybranych problemów (objaśnienia jak pod rys. 2)

Źródło: opracowanie na podstawie przeprowadzonych badań.

Najbardziej trafne prognozy dotyczyły liczby towarzystw ubezpieczeń wzajemnych działających w Polsce w działach I i II, wysokości stopy kredytu lombardowego, średniego kursu euro według NBP oraz udziału w krajowym rynku największego zakładu ubezpieczeń działu II. Z kolei największe odchylenia prognozy

od wartości rzeczywistej dotyczyły takich kwestii, jak udział brokerów i banków w wartości zebranej składki ogółem oraz udział kosztów ogółem w składce.

Konkludując, warto podkreślić, iż – zgodnie z teorią – kolejne fazy badania delfickiego powodują zwiększanie zgodności sądów ekspertów, a jednocześnie zwiększanie trafności wyznaczanych przez nich prognoz. Co ciekawe, podobnie jak we wcześniej przeprowadzanych tą metodą badaniach [5], tempo poprawy ścisłości prognoz w kolejnych fazach badania jest wyraźnie wyższe niż tempo poprawy trafności prognoz, choć w obu przypadkach ma charakter regresywny. Przeprowadzenie trzech faz badania było zatem z punktu widzenia ścisłości prognoz w pełni uzasadnione. Jednakże analiza trafności prognoz wykazuje, iż kolejne fazy badania zasadniczo nie poprawiły tej jakości.

6. Rynek ubezpieczeń w Polsce w 2010 roku

Jakie są zatem perspektywy rozwoju rynku ubezpieczeń w Polsce? Eksperci przewidują, iż liczba firm ubezpieczeniowych prowadzących działalność w Polsce będzie się zwiększać – do ponad 80 w 2010 r. Wydaje się, iż dużą rolę w realizacji tej prognozy będzie miała zasada jednolitego paszportu, oznaczająca, że zakład mający licencję w danym kraju UE może świadczyć usługi na terytorium pozostałych krajów Wspólnoty na takich samych warunkach, jak firmy krajowe. Może to się przyczynić do znacznego wzrostu konkurencji na polskim rynku [4, s. 150]. Eksperci przewidują także, iż do 2010 r. podwoić się też może liczba funkcjonujących w naszym kraju towarzystw ubezpieczeń wzajemnych. W konsekwencji tych zmian, z dużym prawdopodobieństwem zmniejszać się będzie również koncentracja w sektorze – do około 30% udziału w rynku największego zakładu (w każdym z działów).

Zmieniać się będzie również rola poszczególnych kanałów dystrybucji ubezpieczeń. Zmniejszy się sprzedaż polis przez placówki ubezpieczeniowe, a w procesie dystrybucji zdecydowanie wzrośnie znaczenie banków (a więc i rozwój usług typu bancassurance) oraz internetu. Eksperci prognozują nawet, iż sprzedaż polis ubezpieczeniowych przez sieć internetową od 2009 r. będzie miała charakter powszechny. Ta prognoza wydaje się jednak trochę zbyt optymistyczna, szczególnie biorąc pod uwagę to, że w 2006 r. przez ten kanał dystrybucji zebrano jedynie 1,5 mln zł wartości pozyskanej składki (co stanowi zaledwie 0,009% składki ogółem). Eksperci przewidują także, iż w procesie dystrybucji ubezpieczeń po 2012 r. upowszechni się wykorzystanie automatów.

Nadal będzie występować tendencja do zwiększania się udziału składki z tytułu ubezpieczeń na życie (średnio do 52-55%), z jednoczesnym zmniejszaniem udziału ubezpieczeń majątkowych (nawet do 40%). Jednakże, zdaniem ekspertów, struktura składki ubezpieczeń w dziale II nie zmieni się zbyt wyraźnie. Natomiast większych zmian spodziewają się eksperci w strukturze składki działu I – prognozują oni

bowiem zmniejszenie udziału ubezpieczeń grupowych na życie, a wzrost udziału ubezpieczeń jednostkowych z funduszem inwestycyjnym (rentowych) oraz ubezpieczeń posagowych (ubezpieczenia dzieci) – tych ostatnich średnio nawet do 6%.

Niewielkie zainteresowanie przez polskie firmy ubezpieczeniowe oferowaniem swoich usług na terenie państw UE (w ramach wspomnianej wcześniej zasady jednolitego paszportu) [7], może się przekładać na znikomą ich obecność na zagranicznych giełdach. Eksperci prognozują bowiem, iż na koniec 2010 r. na zagranicznych giełdach mogą być notowane najwyżej 2-3 zakłady ubezpieczeń. Firmy ubezpieczeniowe będą natomiast bardziej zainteresowane wdrażaniem systemów zapewnienia jakości serii ISO – średnio co czwarta-piąta firma będzie miała certyfikat jakości, co wydaje się jednak mało realne.

Z kolei analizując perspektywy rozwoju rynku otwartych funduszy emerytalnych eksperci m.in. przewidują, iż w Polsce powstaną dwa-trzy (zaś maksymalnie pięć) zakłady emerytalne wypłacające emerytury ze środków OFE. Konstrukcja systemu wypłat świadczeń emerytalnych w ramach OFE wymaga również rozstrzygnięcia, w jakiej postaci będą te świadczenia wypłacane, czyli jakie produkty będą mogli wybrać przyszli emeryci. Kluczową płaszczyzną klasyfikacji produktu emerytalnego jest kwestia podmiotu ponoszącego ryzyko aktuarialne związane z ponadprzeciętnym dalszym trwaniem życia po przejściu na emeryturę oraz podmiotu ponoszącego ryzyko finansowe związane z fluktuacjami cen instrumentów finansowych. Rozpatrując zatem planowane produkty emerytalne, można stwierdzić, że zdaniem ekspertów, jeśli tylko będzie taka możliwość, to na jednorazową wypłatę całej kwoty emerytury ze środków OFE zdecyduje się 10% emerytów, na wypłatę określonej liczby świadczeń (w wysokości uzależnionej od szacowanej stopy zwrotu z inwestycji i oczekiwanej dalszej długości trwania życia aż do wyczerpania środków) – 13%, a na comiesięczną emeryturę dożywotnią – około 77% osób. Ponadto, zdaniem ekspertów, emerytury indywidualne będzie chciało pobierać około 70% osób, zaś małżeńskie – około 30%. Jednocześnie eksperci uważają, iż przerzucenie ryzyka ubezpieczeniowego na uczestnika OFE jest jednym z największych zagrożeń rozwoju tego rynku. Wśród istotnych zagrożeń rozwoju rynku OFE w Polsce eksperci wymienili także m.in. monopolizację rynku, „płytki” rynek kapitałowy oraz brak atrakcyjnych lokat i ograniczenia inwestycyjne, politykę państwa oraz rosnący poziom transferów między OFE w wyniku działań akwizytorów i ryzyko destabilizacji rynku kapitałowego.

Podsumowując, można stwierdzić, iż będący w fazie rozwoju rynek ubezpieczeń czy funduszy emerytalnych w Polsce ulega ciągłym, często niespodziewanym zmianom, a zastosowana metoda pozwoliła przynajmniej częściowo określić perspektywy jego rozwoju. Wieloetapowość postępowania, właściwy dobór ekspertów czy uzgadnianie ich opinii w trakcie badania są podstawowymi elementami wpływającymi na jakość uzyskiwanych prognoz. Jednakże nie mniej istotnymi czynnikami są warunki zewnętrzne, w jakich przychodzi ekspertom formułować progno-

zy. Sytuacja polityczna i zmiany w gospodarce wynikające z wejścia Polski do Unii Europejskiej powodują bowiem, iż ekspertom działającym w warunkach niepewności coraz trudniej jest przewidywać przyszłość, a tym samym coraz częściej obawiają się oni formułowania prognoz. Zestawienie prognoz na 2006 r. z rzeczywistością pozwala jednakże na pozytywną weryfikację hipotezy, iż metoda delficka jest nie tylko znakomitym uzupełnieniem innych metod prognozowania przyszłości, ale często również (dzięki dodatkowym komentarzom ekspertów) pozwala precyzyjniej przewidzieć kształtowanie się sytuacji gospodarczej i ekonomicznej w kraju, w tym w obszarach nowych czy też nie objętych sprawozdawczością statystyczną. Koniecznością jawi się więc doskonalenie metod i technik prognozowania, co się wiąże z usprawnieniami metodologii zarządzania systemami gospodarczymi, szkoleniami specjalistów, zwiększaniem możliwości oprogramowania komputerowego oraz organizowaniem systemów informacji i banków danych [9, s. 41].

Literatura

- [1] Antoszkiewicz J., *Metody heurystyczne*, PWE, Warszawa 1982.
- [2] Cieślak M., *Prognozowanie gospodarcze. Metody i zastosowania*, PWN, Warszawa 1997.
- [3] Clayton M.J., *Delphi: a technique to harness expert opinion for critical decision-making tasks in education*, „EBSCOhost Full Display, Educational Psychology” 1997, vol. 17 Issue 4.
- [4] Garczarczyk J., Mocek M., Olejnik I., Skikiewicz R., *Wskaźniki rozwoju koniunktury finansowej w diagnozowaniu i prognozowaniu rozwoju gospodarki*, AE, Poznań 2006.
- [5] Garczarczyk J., Olejnik I., *Metoda delficka i jej trafność w prognozowaniu rozwoju rynku finansowego*, [w]: *Analiza i prognozowanie zjawisk rynkowych o charakterze niemetrycznym*, red. E. Gatnar, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej w Katowicach, AE, Katowice 2003.
- [6] Nowak E., *Prognozowanie gospodarcze. Metody, modele, zastosowania, przykłady*, Placet, Warszawa 1998.
- [7] *Polski rynek ubezpieczeń i funduszy emerytalnych w roku 2004*, Biuletyn Miesięczny KNUiFE, Warszawa 2005/1.
- [8] Proctor T., *Twórcze rozwiązywanie problemów*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2002.
- [9] Zeliaś A., *Teoria prognozy*, PWE, Warszawa 1997.

HEURISTIC METHODS IN FORECASTING THE DEVELOPMENT OF THE INSURANCE MARKET IN POLAND

Summary

The design and management of financial insurance systems are enabled not only by mathematic and statistic ideas and quantitative methods, but also by methods of qualitative nature. In the case of

markets which are at their initial development stage (among which one could certainly indicate Polish insurance services, open pensions or investment markets) qualitative heuristic methods, including the Delphi method, are especially useful for forecasting purposes.

The aim of the paper is to identify the possibilities of applying the Delphi method in the forecasts concerning the development of the insurance market. The considerations are based on the results of empirical research carried out using this method. The research was implemented in three stages, in 2005, by the Department of Marketing Research at the Poznań University of Economics. The article presents the process of reaching consensus by the experts and assesses the accuracy of their forecasts. It was thus stated that the process of carrying out the following stages was advisable because, in general, it led to making the experts' replies more precise, even though it did not always result in the increase of the forecasts' accuracy. Moreover, the forecasts of the development of insurance and open pension funds market in Poland were also presented.